

Рік V.

Р. 1896 кн. III.

Том XI.

ЗАПИСКИ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА

виходять у Львові під редакцією

МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО.

MITTHEILUNGEN

DER ŠEWČENKO-GESELLSCHAFT DER WISSENSCHAFTEN IN LEMBERG

REDIGIRT VON

MICHAEL HRUŠEWŠKYJ

V Jahrgang.

1896, III B.

Band XI.

Накладом Наукового Товариства імені Шевченка.

З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

КІЛЬКА КИЇВСЬКИХ ДОКУМЕНТІВ XV—XVI В.

п о д а в

М. Грушевський.

Київських документів за часи належності до в. князівства Литовського відомо небогато; давніші київські книги актові загинули, й акти XV—XVI в. видобувають ся з пізніших облят, з книг в. княжої метрики та з ріжних льокальних збірок в невеликому числі. Особливо ж небогато їх для першої половини того періода — з часів київських князів литовської династії; досить сказати, що з часів Володимира Ольгердовича ми не маємо ані одного автентичного документа, а за тридцятилітний період князування його сина Олелька й внука Семена не маємо й десятка актів. А тим часом князування сих князів цікаво нам дуже: се часи, коли Київська земля, своєю удільною відрубністю захована від безпосередних нівеляційних впливів, могла заховувати в значній мірі свою „старину“, а в ній традиції довговікового, повного незвичайного інтересу історичного життя; фізіономія сїєї старини і ті зміни, яким вона підлягала, — се річ дуже важна й интересна; з другого боку, дуже цікава й сама собою діяльність сих князів, чужих родом, але цілковито зручених і перенятих культурними й правними поглядами, виробленими історією Руси.

Низше я подаю дві грамоти князя Олелька (князував від р. 1440? до р. 1455) і одну його сина Семена (кн. від р. 1455 до 1470): обидві переховали ся в пізніших актах, з 2-ої пол. XVI в., разом з иньшими грамотами; особливо важні сї останні для другої з них: вони підтвержують грамоту Олелька й забезпечують її від закидів що до автентичности; одначе й дві иньших не мають ніяких признак не-автентичности. До сього додаю запис з 1571, де подано зміст деяких давніших документів.

Перша з цих грамот, разом з иньшими актами, в які вона вилетена, вже була видрукована — в т. I четвертої часті Архива Юго-Западної Росії проф. Антоновичом, але в польськiм перекладі, не все докладним, в витягу з актів овруцьких XVIII в. (N. 1, с. 3—5); тож я уважав користним подати автентичний текст її. Иньші грамоти, скільки знаю, не були досі відомі і з'являють ся перший раз. Вийняв я їх перед кількома роками з т. зв. Руської Метрики, перехованій в Литовській Метриці Московського Архива Міністерства Справедливости.

Самі по собі грамоти не представляють нічого незвичайного. Вони являють ся материялами до історії витворення упривилєваної боярської-земянської верстви серед нерозгороженої клясовими межами суспільности; такий же інтерес мають і ті акти XV—XVI в., що звязані в купу з ними. Той процес в XV в. ще тільки в курсі, далеко від завершення, особливо тут, в Київщині, „яко на Україні“. Упривилєвана верства, чи краще — більш упривилєвана частина суспільства, дуже не численна, не відмежила ся різко від решти суспільства, і не вибила ся цілковито з звязку загально-громадського.

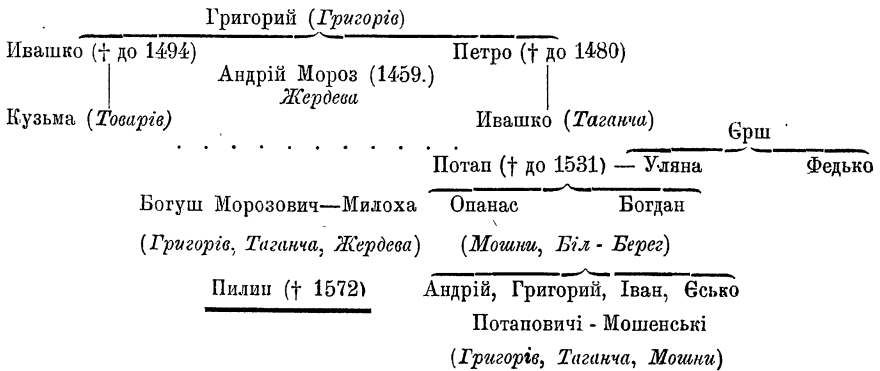
Грамота 1450 р. дана слугі Ларивону Велавському (Валавськ в пов. Мозирськiм, в басейні Славечни) і визволяє його від обовязків, що лежали на слугах, себ то на висшій, заможнійшій верстві селянства (що була вільна від „тягла“ і натомісь несла спеціальні „служби“ і обовязки) — він не має платити „поплатів“ і відбувати служб („пошлин“ — давно уставлених служб) при замку Чорнобильськiм: не має давати підвод, ані виходити на сторожу (сторожа бувала двоїста — стерегти замку і стерегти татарських шляхів, — в описи Чорнобильського замку XVI в. згадуєть ся лише перша¹⁾); він переходить в упривилєвану верству — боярську, тоді ще не відграничену різко від верстви служебної, з легким переходом з одної в другу; служба боярська має означати тут, мабуть, службу військову, хоч пізнійше між боярами знаходимо і т. зв. путних, що відбували иньші, не військові служби. Потомки сього Ларивона звуть ся землянами, пізнійше шляхтою; але вони належали до дрібної т. зв. околичної шляхти овруцької, що економічним своїм ста-

¹⁾ Архивъ Юго-Западної Росії ч. VII т. I с. 589.

²⁾ Про слуг і бояр див. В. Антоновича розправу в Архиві ч. IV т. I с. 4 і далі, В.-Буданова в Чтеніях Київ. істор. тов. т. VII с. 26 і д., Любавського Областное дѣленіе с. 343 і д., 534 і д.

ном не багато різнилася від селянства, і старости все хотіли її під свою юрисдикцію взяти і до робіт замкових привернути, до чого, як шляхта, вона не була обов'язана. Грамота Жигимонта Августа і Генриха належать до численної категорії актів, що боронили упривилєгване становище овруцької шляхти від узурпації старост.¹⁾

В грамоті 1451 р. і дальших виступають роди боярські, і їх документи цікаві як материяли до дуже мало знаної історії київського (в тіснійшій значінню слова) боярства і його власности земельної, а zarazом — колонізації полудневої Київщини. Виступають передо всім брати Івашко та Петро Григоровичі, що „вслужують на князю Олельку“ дві маєтності — Таганчу (в книзі актовій пишеться „Тачанча“: помилка зайшла мабуть при відписуванні оригінала), що давніше належала якомусь Ігнату Шумакову (се сучасна Таганча в пов. Канівським) та Товаров (давний Таборов), що був на Росі, деє коло теперішних Межирич²⁾; до них же належала ще, мабуть — батьківщина, Григорів, тепер Григорівка на Дніпрі, низше Терехтемирова, як видко з описи Канівського замку р. 1552.³⁾ Івашко мав Товаров, а діти Петрові — Таганчу, а Григорів поділили по половині: так поділив воевода Гаштовт і потвердив в. кн. Казимир. Дальша генеалогія того рода представляєть ся не зовсім ясною:

¹⁾ Див. про се в спеціальній розправі проф. Артоновича в Архиві ч. IV т. I, а також Ролле — Z przeszłości Polesia kijowskiego.

²⁾ Див. про нього в Історії Київ. землі с. 35.

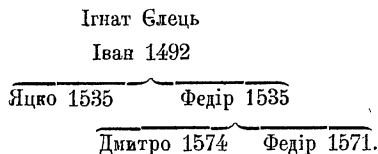
³⁾ Архив Юго-Зап. Рос. VII т. I. с. 100.

Не ясними остають ся відносини двох сих родів: Богдановичів-Мошенських і Морозовичів, що тим часом звать себе стричними братами і походили від одних предків. Так чи сяк — родові маєтності Івашка Петровича пішли в лінію Морозів: 1552 р. Богуш Морозович держить селище Григорево і половину Мошнів,¹⁾ а з нашого документа видно, що належала йому ж і Таганча; окрім того Морози мали від кн. Семена Олельковича село Жердеву (на Дніпрі, низше Терехтемирова).²⁾

Лінія Богдановичів Мошенських одержала „по куделі“ маєтності Єршів: Уляна Єршівна принесла — по смерті свого брата — Мошни (в повіті Черкаським, на р. Ольшанці) і Біл-Берег; останнім іменем взагалі звало ся побереже Дніпрове на значнім просторі;³⁾ Єршам належали тут якісь ґрунти, де засновано було потім село Ворохобовичі: 1531 р. Уляна, вже тоді черниця, з синами Опанасом та Богданом, спрдала сю „отчину“ Івану Немиричу за 120 коп грошей (сума дуже значна!).⁴⁾ Опанас мабуть не лишив синів — Мошни перейшли до дітей Богдана, що зібрали в своїх руках значні посілости: Милоха Морозова, жінка Богуша, продала своєму братаничу Григорию Богдановичу 1564 р. Жердеву, а по безпотомній смерті Пилипа Морозовича Богдановичі випросили собі 1572 р. грамоту на їх отчину — половину Григорова й Таганчу.

Таким чином з сих документів довідуємось про боярський рід, що мав широкі посілости в полудневій Київщині — бо в XV—XVI в. такі села та селища займали широкі простори.

Деякі відомости про вільний визначний рід боярський — Єльців здобуваємо з документів, що подаємо під N. 4. Генеалогія того рода одначе не так широка:

¹⁾ Архивъ Юго-Западной Россіи VII, I с. 99—100; але рівночасно Мошни значать ся в володінню кн. Домонта й його зятя Келбовського (с. 89—90).

²⁾ Тепер не існує, але за неї згадує Величко, як за місце ради, де вибрано Юрася Хмельниченка — I с. 399.

³⁾ Історія Київськ. землі с. 33.

⁴⁾ Архивъ Ю-З. Р. VII, I с. 69.

Єльці сиділи переважно в північній Київщині, хоч в люстрації Канівщини з р. 1552 значить ся за Єльдом селище Ождилово (с. 101). В документах Єльців знаходимо звістку ще про одно наданне князя Семена Олельковича: він дав р. 1465 селище Серяков „служі своему князю Юрию Борисовичу“, а від нього перейшло воно продажею до Івана Єльця. Серяков — се теперішнє Сірякове городище коло с. Хотова, його проф. Антонович (і се дуже правдоподібно) уважав давнім Звенигородом; в акті 1465 р. назване воно „селищем“ і таким зістаєть ся і в актах XVI в. — чи не було зовсім залюднено за той час, чи може — як то з багатьма було, залюднилось та спустіло підчас великих спустошень при кінці XV, на початку XVI в.

Взявши разом отже, маємо тут чотири надання князів київських і цілу групу упривилєгованих, що виступають з різними титулами: княжих слуг, бояр і землян; в якій мірі се була група невідрізнена, несформована, не диференцирована, показує той факт, що в категорії слуг виступають і ті, що відбували ріжні роботи натуральні і платили податки (грамота Велавському) і такий князь, як Юрий Борисович (хоч би й з категорії *minorum gentium*); се доперва ембрион пізнішого панства.

Грамоти сі дають деякі цікаві дати для історії колонізації. Виступає тут в середині і в другій половині XV в. ряд маєтностей полудневої Київщини: Таганча, Товарів, Мошни, Жердева, правда — се здебільшого селища, але се саме роздаванне, продажі, поділи, хоч самі припадають по часті вже на часи упадку колонізаційного (як би по інерції), свідчать за більш рухливу колонізацію давнійшу.

Можна вказати ще де що цікаве в сих документах. Звертає на себе увагу наприклад форма санкціонування записи продажі р. 1564 (N. 3): її стверджують своїми печатками троє „властей“ канівських: пан підстароста, ротмістр місцевої залоги і війт, що прибиває мійську печатку; свідками виступають один боярин канівський і двоє міщан; се також „яко на Україні“.

Акти подані під N 4 служать документом імміграції польської межі місцеву українсько-руську боярсько-шляхетську верству: такий десятник київської залоги купує селище під Київом; факти подібні траплялись і ранійше, навіть серед полудневих „пустинь“ київських — так в черкаській люстрації 1552 р. виступає Ян Келбовський, що за жінкою, княжною Домонтовною, дістав маєтності в Черкащині (с. 90).

В записи продажу 1571 р. поклкуютъ ся продавецъ — Дмитро Блецъ на ухвалу сойму Берестейського з липня 1566 р., що касувала давнійші ограничення права розпорядження дідичною власністю: давнійшу уставу, що власник може продати лише третину своєї дідичної маєтности, заміняло право „нмѣнья свои отчызные и земскіе матернстые и выслужоные. купленые и якимъ кольвекъ обычаемъ набытые и названые, не смотречи третее и двоухъ частей, яко передъ тымъ бывало въ статутъ обычаемъ стародавнымъ“ продавати, дарувати і т. п.¹⁾ Очевидно тодішня шляхта кївська не була якимись хуторянами і слїдила добре за сучасним законодавством.

I.

Кн. Олелько кївський увільняє слугу свого Ларивона Веласького від податків і робіт та потверджує його в стані боярським; в Овручі, 19 лютого 1450 р.

В. кн. Казимир затвержує за землянином Булгаком Белаським (lege: Велаським) землю Смольчанську на основі листу воєводи кївського Мартина Гаштота, в Троках, 3 марта 1486 р.

Кор. Генрих затверджує за землянами: Павлом та Семеном Булгаковськими, Гридкою Неленовичом - Левковичом та Радивоном і Охримом Гевеськими землі Левковську, Ловдиковську та острів Литовський, увільняючи їх на підставі грамоти кор. Жигимонта Августа від овруцького замкового присуду; в Кракові, 18 марта 1574 р.

Генрыкъ, Бо(жо)ю мил(ост)ю корѳл полеки.

Ознаймуемы тымъ листомъ нашимъ всимъ вобец и каждому з особна, кому того ведати належит, нинешнимъ и на потомъ будучим, ижъ указовали перед нами земляне наши Киевского повету на имя Павел а Семен Ивановичи Болгако(в)ские, Гридко Неленович Левкович, Радивон а Охрем Гевевичы зъ братею своєю листъ славное памети князя Александра Володимировича киевского, который листом своимъ продка ихъ Ларивона Валевского, с которого онъ (sic!) поколеня вышли, вызволити рачилъ от всякихъ работ и повинностей, а зоставит ихъ рачил на службе шляхетской, а другий листъ — потвержене славное памети Казимера короля его мл., продка нашего, которы(м) листомъ своимъ Казимир кр. его мл. прадеду ихъ, землянину овруцкому, на имя Булгаку Белавскому потвердит рачил

¹⁾ Статут 1566 р. розділ VII артикул I (Временникъ Общества исторіи и древностей т. XXIII с. 119).

землю их отчизную на имя Смолчанскую водлугъ листу на он часть воеводы киевского пана Мартина Кгаштолта, яко то на тыхъ листехъ ширей описано естъ, которые слово от слова такъ.ея в.собе мають :

Мы Александро Володимеровичъ пожаловали есмо н(а) то(го) слугу Ларивона Вела(в)ского : не надобе ему нам з слугами службы служити а поплатовъ платити и иных никоторыхъ пошлин в Чорнобыли не велели : подвода(ми), ни стеречи, служити ему служба з бояры. И на то дали есмо ему се(с) нашъ листъ з нашою печатю, потверджаючи ею к бояромъ. И писан у -Вовручомъ февраля девятогонадцят дня индикта третегонадцять.

Самъ Казимир, Бо(жо)ю милостю корол полский, великий князь литовский, руский, князя пруское, жомонитский и иныхъ.

Наместнику Вовруцкому пану Роману Ивашковичу.

Биль намъ чоломъ земянин вѣруцкый на имя Булгакъ Белавский и поведилъ намъ, штожъ земля его отчизная на имя Смолчанская от него была прочъ отышла. И как небожчикъ пан Мартинъ Кгаштолтович Киев от нас держаль, и о томъ доведавши се и права досмотревши и свѣтковъ онытавши, тую землю ему далъ. И листъ пана Мартинов на тую земљу перед нами клалъ и просил нас, абыхмо тую землю ему потвердили нашимъ листом. И мы пана Мартинова листу выслухавши и тую земљу ему потверждаемъ симъ нашимъ листомъ, нехай он тую землю держит и намъ с того служить по тому, якъ перво того с тое земли служба шла. Писан в Троцехъ мца марца третего дня индикѣта четвертого.

ку тому теж поведели перед нами преречонные земяне наши киевские, иж властную отчизную землю свою названую Ле(в)ко(в)-скую, Ло(в)дик(о)в.скую и остров Ли(тов)ский з давныхъ часов од продковъ своихъ держать и спокойне от колкодесять летъ з братею своею уживают, и службу нашу земскую военную заровно з иншими земяны шляхтою киевскою завжды служивали, будучи под присудомъ суду киевского такъ земского яко и кгородского, а тепер дей имъ некоторые земяне киевские в томъ трудност задають, притягаючи ихъ до суду имъ не належного, перед державцу овруцкого, ку великой кривде и уближеню волностей ихъ. И показовали перед нами листы славное памети короля его милости Жикгимонта Августа, до державец овруцкихъ писаные, абы их под присуд свой до замку Овруцкого не примушаль, але жебы се перед судом Киевскимъ водлугъ здавна звыклого обычаю судили заровно з иною шляхтою киевскую (sic). И били нам чоломъ помененые земяне наши киевские, абыхмо их при волностях шляхетскихъ, од продков наших

имъ наданыхъ, также теж и при тыхъ именахъ ихъ отчизныхъ, земляхъ названыхъ, то есть земли Смолчинской, земли Ле(в)ко(в)ской, земли Ловдик(ов)ской и острове Ли(тов)скомъ, которихъ они од предковъ своихъ з вечныхъ часовъ в держаню и уживаню сут, оставивши то им, листомъ привилеемъ нашимъ на вечностъ подтвердити велели, якож и воевода киевский велможный Константын княжа Острозкое, будучи овде при насъ на коронацыи нашой, за ними ся причинял, поведаячи, ижъ они здавна заровно зъ шляхтою воеводства Киевского службу земьскую военную служивали и о всякие речи перед судомъ земьскимъ и кгородскимъ киевскимъ справовали се.

Мы теде, взявши в томъ певную ведомость от воеводы киевского и от иныхъ пановъ радныхъ коронныхъ, видечи того быть речъ слушную, выrozumевши и обачивши то з листовъ предковъ нашихъ, ижъ они здавна суть земляне шляхта повету Киевского, з ласки наше г(оспо)д(ар)ское за радою и причиною пановъ рад нашихъ коронныхъ, на томъ сойме коронацыи наше при насъ будучихъ, преречоныхъ землянъ киевскихъ з братею и потомствомъ ихъ при вшелякихъ волностяхъ и свободахъ шляхетскихъ, здавна од предковъ нашихъ шляхте киевское наданыхъ и при унийей, албо злученю великого князства Литовского и князства Киевского с короною Польскою, за панованя славное памяти Жикгимонта Августа, короля его милости, поприсежоныхъ и упривилееваныхъ, такъ теж и при тыхъ именахъ и земляхъ ихъ отчизныхъ вышей мененыхъ, которыхъ они з давныхъ часовъ в держаню и уживаню суть, оставили есмо, якож и тымъ нинешнимъ листомъ нашимъ оставуемы и подтверждаемы на вечностъ; такъ ижъ пререченые земляне киевские з братею своею, такъ вси споломъ, яко и кождый зособна, дети и потомкове ихъ помененые земли свое(и) отчизные, то есть землю Смолчинскую, Ле(в)ковскую, Ло(в)дик(в)скую и островъ Лито(в)ский зо всеми пожитки и доходы такъ, яко се тые земли здавна сами в себе в пожиткохъ, обыходехъ и в шерокости кгрунтовъ мают, з лесами, реками, озерами, з сеножатми, з ловы рыбными и зверинными, з бобровыми гоны, мають держати и всякихъ свобод и волностей шляхетскихъ, од предковъ нашихъ князства Киевского обывателе[м] наданыхъ, упривилееваныхъ, поприсежоныхъ и статутомъ описаныхъ, уживати и в нихъ ся веселити споломъ ровно зо всеми обывателми шляхтою земли Киевское на вечные часы, служачи намъ господару и речи посполитое службу земьскую военную. Такъ теж во всякихъ речахъ и справахъ своихъ перед судомъ земскимъ албо кгородскимъ киевскимъ справовати се мають, а перед судомъ имъ не належнымъ, яко перед урядомъ замьку Овруцкого и нагде инде не повинни ста-

новити ся и справовати се, окромъ еслибы роки земские судовые албо кгородские тамъ в замъку Овруцкомъ зъ зезволеня всихъ обывателей албо з росказаня нашего были сужоны. И на то есмо преречонимъ земляномъ нашимъ киевскимъ, бра(т)и и потомкомъ ихъ дали тотъ нашъ листъ, до которого на сведецтво и печать нашу коронную привесити есмо росказали. Данъ в Кракове дня осмого-надцать марца мѣсяца року от нароженя Сына Бож. тысяча пят соть семдесят четвертого, а панованя нашего року першого, при бытности панов рад нашихъ коронныхъ и великого князтва Литовскаго, духовныхъ и свецкихъ, и пословъ земскихъ, на сойме сполномъ коронацыи наше при насъ будучих. Дан через руки велможного Валентого Дембинского з Дебянь, канцлера короны Полское, старосты ва(р)те(н)ского.

Коронна Метрика Московського Архива Міністерства Справедливости, I, В, кн. N 2f. 167.

II.

Кн. Олелько кийський надає боярам Івашку та Петру Григоровичам селище Таганчу по Ігнаті Шумакову, в Київі, 8 мая 1451 року.

В. кн. Олександр в справі бояр Івашка Петровича з Кузьмою Івашковичом ділить між ними, на підставі поділу соеводи Мартина Гаштовта, землі: Товарів, Таганчу ¹⁾ і Григорів, в Вильні, 24 квітня 1494 року.

В. кн. Жигимонт потвержує за землякою Ульяню Потапового землі: Мошній Біл-берег, на підставі судного листу Ольбрахта Гаштовта, в Торуні, 15 січня 1520 р.

Кор. Жигимонт Август потвержує за землянами Мошенськими землі: Мошни, Таганчу і половину Григорова, в Варшаві, 8 квітня 1572 року.

Жигимонт Августъ, Бо(жо)ю мил(ост)ю корол полский, великий князь литовский, руский, пруский, мазовецкий, жомонтский, ифлянтский etc. панъ и дедичъ.

Ознаймуемы тым листомъ нашимъ всим вобец и каждому зособна, кому того ведати належи, нинешним и на потомъ будучимъ, иж указовали перед нами и перед паны радами нашими, на сойме теперешнемъ Варшавскомъ при насъ будучими, шляхетные Григорей, Иван и Еско Богдановичи Потаповича Мошенские, земляне наши киевские, листъ славное памети князя Александра Во-

¹⁾ В документі хибно : Тачанча.

лодимеровича киевского, которымъ листомъ своимъ далъ продкомъ ихъ Ивашку а Петру Григоревичомъ селищю на имя Тачанче, а другой листъ судовый славное и светое памети Александра, великого князя литовского, которымъ листомъ своимъ учинилъ декретъ межи продками ихъ о имена ихъ отчизные и выслужонные, а третий листъ подтвержене славное а светое памети Жикгимонта короля, пана отца нашего, которымъ листомъ своимъ землянце киевской Потаповой Ульяне, бабце ихъ, подтвердитъ рачыл имена ее отчизные и материзтые, на имя Мошны и Бы(л)-берегъ, за правомъ прирожонимъ по брате ее Өедку Ершевичу на нее припалые, яко то все ширей а достаточней тые листы в себе описують и обмовяють, которые слово од слова такъ ся в себе мають :

Мы, князь Александръ Володимеровичъ дали есмо бояромъ нашимъ Григоревичомъ Ивашку а брату его Петру на имя Тачанчу селищю, со всемъ с тым, якъ перво того панъ Игнатъ Шумаковъ держалъ, а инымъ в тое никому се не вступати. А писан в Києве мая осмого дня индиктъ четвертый-надцать.

Самъ Александръ, Бо(жо)ю милостю великий князь литовский, руский, жомоитский и иныхъ.

Смотрели есмо того дела: жаловалъ намъ боярин киевский Ивашко Петровичъ на брата своего стричного на Кузму Ивашковича, штож отци ихъ, вислужив две имена, на имя Тачанче а Товаровъ, на князи Олехну Володимеровичу; и после того они стояли у праве, и тые две имена и о третее имене — отчизну ихъ, на има Григоревъ, перед паномъ Мартиномъ Кгасто(л)товичомъ, якъ от отца нашего короля его милости Киев держалъ, и пан Мартинъ выслалъ тамъ ихъ тыми именами делити князя Өедора Глинского а боярина киевского Ерша, и они тамъ выездили и тыми именами — выслугою и именемъ отчизнымъ на полы ихъ поделили: Ивашку Григоревичу достало ся Товаровъ, а Ивашку Петровичу Тачанче, и панъ Мартинъ подлугъ тыхъ делчихъ делу (sic!) Кузмину отцу Ивашку и листъ свой судовый на то далъ. И тыми разы онъ тые листы князя Олелковы и листъ пана Мартиновъ перед нами указовалъ, и мы тымъ листомъ порозумевши, тую делницу — имене Товаровъ и половицу имена ихъ отчизного Григорева Кузмъ Ивашковичу есмо присудили подлугъ первого делу и суду пана Мартинова; а тому Ивану Петровичу в то вже не надобе вступати се. Писанъ въ Вилни апреля двадцать четвертого дня индикта второго-надцать.

Жикгимонт, Бо(жо)ю милостю корол полский, великий князь литовский, руский, княжа пруское, жомоитский и иныхъ.

Била намъ чоломъ земянка киевская Потаповая Уляна и поведила перед нами, иж воевода троцкий державца мозырскій панъ Олбрехтъ Мартиновичъ Кгаштольтовича смотрель свояка ее Андрея Ждановича а брата ее Ѳедка Ершевича о томъ, иж тотъ братъ ее Ѳедко рекучи бы хотелъ имена отчизные и материзные, на имя Мошны и Бел-берегъ от нихъ, от близкихъ, жоне своей по животе своем записывати у великой суме, не подлугъ обычая права земского. И досмотревши дей пан воевода его милость того межи ними, и тому Ѳедку не казалъ всих именей от близких жоне своей записывати, лечъ на третей части, и на то тымъ близкимъ листъ свой судовый далъ. Который же листъ пана воеводы его милости троцкого тая Уляна перед нами вказывала и поведила перед нами, што дей вжо тот брат ее Ѳедко вмер, а жона дей его за иного мужа пошла, а тые дей имена на нее одну спали, иного дей близшого к тымъ именямъ никог(о) нет, била намъ чоломъ, абыхмо ей на то дали нашъ листъ. Ино если будетъ братъ ее Ѳедко умер, а к тымъ именямъ никого близшого нет, толко она, мы на то дали сесь нашъ листъ — нехай она тые имена Мошны и Белъ-бере(г) отчизну и материзну свою держить, со всимъ с тымъ, якъ ся тые имена здавна сами в собе и в границах своих мають, подлугъ суду и листу судового восводы троцкого пана Олбрехта его милости. Писан в То-руни генвара пятого-надцать дня индикта осмого.

И поведили перед нами тые вышей мененые земяне наши киевские, иж водлугъ тых листовъ вышей вписаныхъ, по зептю продковъ ихъ, одно с тыхъ именей выслужоныхъ, на имя Тачанче, а половицу имена отчизного Григорева братъ ихъ стрыечный Пилипъ Морозовичъ держалъ, который дей тых не давно прошлыхъ часовъ в року теперешнемъ, тисеча пятсот семьдесятъ второмъ, не зоставивши по собе жаднаго потомства, умер, о чомъ и староста нашъ черкаский и каневский князь Михайло Вишневецкий до насъ листъ свой писалъ, ознаймуючи намъ о томъ, иж по зestyю того Пилипа Морозовича жаднаго потомка ани повиноватого и близшого ку тымъ именямъ, окромъ их трохъ брати вышей мененыхъ, не зостало. И били намъ чоломъ преречоные Григорей, Иван а Еско Богдановичи Потаповичи Мошинские, абыхмо ласку нашу господарскую вчинили, а имъ тые имена Тачанче — выслугу, а половицу имена отчизного Григорева, яко близкость ихъ властную и отчизную, водлугъ листу князя Александра Володимировича и водлугъ листу судового великого князя Александра, такъ теж имене ихъ отчизное Мошны, которого они по отцу своему в держаню суть, водлугъ листу Жи-

жигмонта короля, пана отца нашего, матце отцу ихъ даного, подтвердили имъ нашимъ листомъ. Мы тогда, видячи того речъ слушную, и обачивши то, ижъ тое имене Тачанче продкове ихъ на князю Александру Володимеровичу выслужили, и зрозумевши, ижъ тое имене Григоревъ властная отчина ихъ есть, которого половица по брате ихъ стричьномъ Филипе Морозовичу правомъ приржонымъ на нихъ пришло, и видечи тежъ, ижъ тое имене Мошны отчина властная ихъ есть, з ласки наше господарское на чоломъ бите ихъ то есмо учили, тое имене Тачанче и половицу именя Григорева, и тежъ тое имене Мошны, в повете Киевскомъ лежачое, яко властную отчину и близкост ихъ, зо всеми пожитки и доходы, до тыхъ именей здавна належачими, якимъ колвекъ именемъ названы быт могут, и яко се тые именя вышей мененые здавна сами в себе в пожиткохъ, границахъ и обыходехъ своихъ мают, потвержаемъ и умоцняемъ тымъ нашимъ листомъ. Мают они, преречоные братья, такъ вси споломъ, яко и кождый з нихъ зособна, тые именя вышей описаные на имя Тачанче и половицу именя отчинного Григорева и Мошны держати и уживати, они сами, жоны и дети ихъ, яко властную отчину свою на вечность, окромъ пренагабана и переказы кождого чоловіка. А с того намъ господару службу нашу земьскую военную служити будутъ повинни по обычаю иныхъ землянь нашихъ киевскихъ. А на свядецтво того всего вышей писаного и печат нашу коронную до того листу нашего привесити есмо розказали. Данъ въ Варшаве на сойме валномъ коронномъ при бытности панов рад нашихъ коронныхъ, духовныхъ и свецкихъ, дня второго апреля мѣсяца року отъ нароженя Сына Божого тисеча пятъ сотъ семьдесятъ второго, а панованя нашего сорокъ третего.

Коронна Метрика Московського Архива Міністерства Справедливости I, В. кн. N 2 f. 133.

III.

Київський князь Семен Олександрович надає село Жердеву бояринови Андрію Морозови, в Київі, 23 липня 1459 р.

Милоха Морозова, землянка київська, продає свою маєтність Жердеву на Дніпрі братаничу Григорию Богдановичу, в Києві, 4 марта 1564 р.

Кор. Жигимонт Август потвержує сю продажю за проханнямъ Григория Богдановича, в Варшаві, 1 квітня 1571 р.

Жигимонт Августъ, Бо(жо)ю милостю королъ польскій, великій князь литовскій, рускій, прускій, мазовецкій, жомонтскій, ифлянтскій etc. панъ и дедичъ.

Ознаймуемъ тым листомъ нашимъ всимъ воецъ и каждому зособна, кому того ведати належи, внешнимъ и на потомъ будучимъ, ижъ указывалъ передъ нами и передъ паны радами нашими, на томъ сойме теперешнемъ при насъ будучимъ, шляхетный Григорей Богдановичъ Потаповича, землянинъ нашъ повету Киевского листъ запись землянки повету Киевского, Милохи Морозовое, на которымъ листе своемъ описуетъ, ижъ продала ему, братаничу своему, имене отчизное на реце Днепри, на имя Жердеву, за певную суму пенязей на вечность, яко и особливый листъ князя Семена Александровича на то имене, право свое, ему отдала, яко то ширей тые листы в себе описують и обмовають, которые слово од слова такъ ся в себе мають :

Милостю Бо(жо)ю мы князь Семень Александровичъ дали есмо село Жердеву боярину нашому пану Андрѣю Морозови, со всімъ с тымъ, што ку тому селу прислушаеть, а иный бы ся в то ништо не вступалъ, а на то есмо ему сес листъ нашъ дали з нашою печатю. Дан в Киеве июля двадцать третего дня в лѣто семое тисечи осмъ сотъ шестдесять семое.

Я Милоха Морозовая, землянка его королевское милости повету Киевского, визнаваю сама на себе тым моимъ листомъ, кому будеть потреба ведати або чтучи его слышати, ижъ продала есми имене свое властное, никому ничимъ не ценное, на реце Днепре, Жердеву, братаничу своему пану Григо(р)ю Богдановичу Потаповича, землянину его королевское милости, повету Киевского с озера и бобровыми гоны, и с пасечищами, такъ со всемъ на все, якъ ся тая Жердева сама в себе здавна маеть, со всеми пожитками, за двадцать копъ грошей и за семъ копъ грошей литовское личбы, жоне его милости, и детемъ, и потомству на вечность; маеть его милость тое имене держати, и вживати, и ку своему лепшому и пожиточнейшому обернути, а з близких моихъ ни сынъ мой, а ни сестри мои не маеть ся в тое жаденъ уступовати и переказы ему ни которое не чинити. Гдежъ я Милоха Морозовая для лепшого потверженя сего моего вызнаного листа была есми чоломъ ихъ милости паномъ: его милости пану Ивану Белостоцкому, подстаростему каневскому, а его милости пану Миколаю Дружгомеру, ротмистру его королевское милости каневскому, о приложене печати, и ихъ милост то на мое чоломбите вчинили и печати свои приложили к сему моему вызнаному листу. Ку тому тежъ просила есми пана Ща(ст)ного, войта каневского, о приложене местцкое печати, и его милость на прозбу мою вчинилъ и печать местцкую приложилъ. И на то есми дала пану Григору Потаповичу сесь мой вызнанный листъ подъ печатми ихъ милости верху писаныхъ пановъ, а при томъ

были и того добре сведоми люде добрые: его милост панъ Андрей Богдановичъ, Мурава, бояринъ повету Каневского, а мещане его королевское милости каневские Буня Климовичъ а Васко Кабатникъ. Писан у Каневи лет Божого нароженя тисеча пят сот шестдесят четвертог(о)мѣсяца марца шостог(о)дня.

И бил нам чоломъ преречоный Григорей Богдановичъ Потаповича, абыхмо ему тое имене Же(р)деву, куплю его, водлугъ листу продажного, вышей в томъ листе нашомъ описаного, подтвердили ему нашим листомъ, а такъ мы, видячи того быт реч слушную и обачивши тот листъ ее продажный, и теж листъ князя Семена Александровича киевского, продку его на тое имене данный, добрый, слушный и ни в чом не нарушоный, и печати цилые тыхъ листовъ, з ласки наше господарское тое имене Жердеву, в повете Киевскомъ лежачое, зо всіми пожитки и доходы, такъ яко ся тое имене здавна само в себе в пожиткох, границах и обыходах своих мает, водлугъ листу князя Семена Александровича киевского и теж водле листу продажного Милохи Морозовое подтверждаем и умоцняемъ тымъ нашимъ листомъ: маеть онъ самъ, жона, дети и потомкове их тое имене Жердеву зо всімъ тымъ, яко на листе продажномъ естъ описано, держати и уживати вечными часы, а с того нам господару службу нашу земскую военную служить будуть повинни по обычаю иныхъ земянъ нашихъ повету Киевского. А на сведецтво того всего вышей писаного и печат нашу коронною до того листу нашего привесити есмо розказали. Дан въ Варшаве на сойме валномъ коронномъ дня первого апреля мѣсяца року от нароженья Сына Божого тисеча пять сотъ семьдесятъ второго, а панованя нашего сорок третег(о), при бытности панов рад нашихъ коронных, духовных и свецких.

Коронна Метрика Московського Архива Міністерства Справедливости, I В. N 2 f. 132.

IV.

Шл. Дмитр Єлецъ, земянин кийвський, продає своє селище Сіряків коло Кієва шл. Марку Поплавському, десятнику кийвської залоги; при тім подано зміст документів на сю маєтність, почавши від надання р. 1465; у Кієві 14 надоліста 1571 р.

„Сознанне“ того акту до книг Гродських кийвських, у Кієві, 15 надоліста 1571 р.

Кор. Генрик потвержує той же акт за проханням М. Поплавського, в Варшаві, 18 марта 1572 р.

Жикгимонт Август, Бо(жо)ю мил(ост)ю корол полский, великий княз литовский, русский, пруский, мазовецкий, жомоитский и флянтский пан и дедч.

Ознаймуемы тымъ листомъ нашимъ, всемъ вобец и каждому зособна, кому того ведати належи, нинешнимъ и на потомъ будучимъ, иж указоваль перед нами и перед паны радами нашими, на сойме теперешнемъ Варшавскомъ при насъ будучими, шляхетный Марко Поплавский, десятникъ з роты урожоного Каспора Стужинского, ротмистра нашого замку Киевского, лист — запись шляхетного Дмитра Федоровича Ельца, землянина нашого повету Киевского, которымъ листомъ своимъ продалъ ему селище свое властное отчизное обрубное, прозываемое Серяковъ, лежащее в повете Киевскомъ у двухъ мильхъ от Киева над рекою и обapol реки Котовки, за певную суму пенязей, на томъ листе его продажномъ описаную, якож дей тую продажу свою Дмитръ Елецъ, самъ обличъне ставши перед урядомъ нашимъ кгородскимъ Киевскимъ, оповедалъ и доброволне до книгъ кгородскихъ киевскихъ зозналъ, и тот листъ свой и продажу записати далъ, яко то все ширей а достаточней тот листъ его продажный и выписъ книгъ кгородскихъ киевскихъ в себе описуетъ и обмовляет, который слово од слова такъ ся в себе мает :

Выписъ книгъ кгородскихъ замку господарского Киевского.

Лета Божего нарожения тысячъ пятъ сотъ семдесятъ першого мѣсяца ноябра пятнадцатого дня, постановившыся обличъне на вряде его королевское милости в замку Киевскомъ перед нами Костентиномъ Острозкимъ, воеводою киевскимъ, маршалкомъ земли Волынское, старостою володимерскимъ, шляхетный пан Дмитръ Федоровичъ Елецъ оповедалъ и доброволне тыми словы до книгъ кгородскихъ киевскихъ созналъ, иж продалъ селище свое властное отчизное Серяковъ за шестдесятъ копъ грошей литовскихъ пану Марку Поплавскому, десятнику роты пана Каспора Стужинского, на што дей есмо и листъ свой вызнанный под печатью своею и властного писаня руки своею, а под сведомом и печатми пановъ зацныхъ пану Марку Поплавскому дал, который листъ на вряде оказавши, просиль, абы былъ вычитанъ и в книги кгородские записанъ, который такъ ся в себе маеть :

Я Дмитръ Федоровичъ Елецъ визнаваю и чиню явно симъ моимъ листомъ, кому то потреба ведати або чтучи его слышати, сес час и на потомъ будучимъ людемъ, иж я з доброе воли своею, ведаючи волность шляхетскую, у статуте на уеле сойму Берейстейского описаную, иж кождому шляхтичу волно именами своими ша-

фовати и кому хотячи отдати, продати, не смотречи третее части, але все уздоймомъ, — продалъ есмн селищо свое властное отчизное обрубное, прозываемое Серяковъ, лежачое у повете Киевскомъ у дву миляхъ от Киева, над рекою и обапол реки Котовки. То есть грани того селища Серякова: напервей почавши от речки Котовки маюю речкою Серяковскою уверхъ долины, где лесъ, и долина унелася, от тое долины валомъ и з ровомъ, аж до дороги великое, которая идет з места Киевского и монастыра Печерекого до Королева мосту, тоуж дорогою поехавши и звернувши лугомъ до долины Глубокое, в которой долине и озеро стоитъ, а от того озера лугом до леска, который лесокъ и долина впала в речку Котовку, которое местцо зовется врочищомъ Козий Брод; тоуж речкою Котовкою до долины, которая зовется Куликовка, тоуж речкою переехавши въверхъ тою долиною, над которою долиною копъцовъ чотыри стародавнихъ, в которыхъ копъцахъ значилася и знелася Гнилецкая и Лесницкая Семена Трещина. Тое селищо продалъ есмн з дубровами, с полми, зъ сеножатми, с пасеками и з ставищомъ и зо всем на все, яко сета земля здавна сама в себе в пожиткохъ, уво входехъ, в широкостяхъ, и в границахъ своихъ верху менованыхъ мает, за певную суму пенязей, за шестдесят копъ грошей личбы и монеты литовское, личечи по десети пенязей белыхъ в грошъ, а в копу по шестдесят грошей, десятинику роты пана Каспора Стужинского пану Марку Поплавскому, жоне, детям, потомкомъ и сцадкомъ его на веки исте. Которое селищо Серяковъ заразы есмн в моц и в держане подалъ: мает пан Марко Попълавский самъ, жона, дети, потомки и щадки его тое селищо Сераковъ держати, вживати, розширяти, розмножати и себе з него якне хотечи пожитки привлащати, маючи волност тое селищо менованое Серяков кому хотечи отдати, даровати, продати, заставити, заменити и куды хотя ку своему лепшому пожитку обернути, а я Дмитръ Елец сам, жона моя, дети, потомки, щадки, кривные, близкие, повинные мои и нхто з брати моее в тое селищо Серяковъ ничим ся въступовать и жадное переказы и трудности пану Марку Поплавскому чинити не маемъ; а естли быхъ я самъ, жона, дети, потомки, близкие, кривные, повинные мои, або брат мой панъ Федоръ в тое селищо Серяковъ чимъ се колвекъ въступовать, якуж колвекъ трудностъ пану Марку Поплавскому або потомкомъ его чинити мели, тогда кождый таковой з насъ, хто бы то смель учинити, мает и будет повиненъ заруки господару королю его милости шестдесят копъ грошей, а пану Марку Поплавскому, яко стороне нарушоной, другую шестдесят копъ грошей заплатити, шкоды и накълады нагородити, а заплативши заруку, а за шкъоды и накъ-

лады нагородивши, предсе сес мой листъ, яко продажный, в кожного права и на всякомъ местцу при моцы зостати, держанъ и захованъ быти мает. А хотяж бы брат мой пан Оедор Елец хотель о тое селищо Серяковъ пана Марка Поплавского позва(ти), тогды я в кожного права буду повинен пана Поплавского заступова(ти), якож и листы твердости, право свое, которое еси мелъ на тое селищо Серяков, пану Марку Поплавскому до рукъ далъ, перший листъ князя Семена Александровича, под датою лѣта семое тисечи девет сот семдесят третего мѣсяца марта, индикта третего-надцат, иж его милость князь Семень Александровичъ слуге своему князю Ю(ри)ю Борисовичу тое селищо Серяков далъ; ку тому листъ князя Ю(ри)я Борисовича под датою осмое тисечи, индикта четвертого, мѣсяца августа, иж князь Юрей Борисовичъ тое селище, выслугу свою, пану Ивану Игнатовичу Елцу продалъ; при том теж листъ пана Андрея Якубовича Немировича, воеводы киевского, гетмана господарского, под печатю его милости, в котором дата стонт индикта осмого ¹⁾ мѣсяца февраля четвертого-надцать дня, што пан Яцко а пан Оедор Ивановичи Елцы, ставши очевисто перед его милостью паномъ Андреем Немировичомъ, то сознали, же межи собою розделъ вечный приняли, — и на томъ я Дмитръ Елец пану Марку Поплавскому далъ сесъ мой продажный листъ з моею печатю и властного писаня руки моее, а для лепшого сведомя на кшѣталтъ тоеж руки моее и еще-м руку свою подписалъ. А при том были и того добре сведоми ест, а за устною и очевистою прозбою моею и печати свои прилож(ти) рачили къ сему моему листу ихъ милость панове зацные: панъ Станиславъ Сидницкий, пан Каспор Стужинский войский и ротмистръ его кр. милости замку Киевского, а панъ Богушъ Гулкевичъ Глебовский, писар кгородский киевский. Писанъ у Киеве лѣта Бож. нарожена тисеча пят сот семъдесят цервого мѣсяца ноябра четвертогонадцат дня.

А такъ мы тое оповедане а доброволное и очевистое сознание пана Дмитра Елца и листъ его продажный слово от слова с початку все до конца в книги кгородскии киевскии записати казали и выписъ книгъ под печатю нашою пану Марку Поплавскому на то дати велели. Писанъ у Киеве.

И билъ намъ чоломъ преречоный Марко Поплавский, абыхмо тот листъ Дмитра Елца продажный водлугъ права умоцнивши, до книгъ нашихъ канцлярскихъ коронныхъ въписати казали. А такъ мы,

¹⁾ Себ то року 1535.

видячи то быт речъ слушную и обачивши тот листъ продажный Дмитра Ёлца, добрый, порадный, слушный и ни в чомъ не нарушый, и печати целые того листу и тыхъ всихъ, которые до него приложили, водлугъ права посполитого и статуту земского справный и учиненый и обличъне через помененого Дмитра Ёлца на вряде нашомъ кгородскомъ Киевскомъ оповеданый и зознанный, тот листъ продажный, вышей в томъ нашомъ листе описаный, ни в чомъ его не нарушаючы, вцаде и в моцы zostавуемы, а моцю зверхности наше господарское потвѣржаемъ и умоцняемъ тымъ нашимъ листомъ: мает Марко Поплавский, он самъ, жона, дети и потомъкове его тое селящо зо всимъ, яко на листе продажномъ въ границахъ своихъ описано, зо всеми приналежащими до него пожитки держати, уживати вечными часы. Што все з росказаня нашего до книгъ нашихъ канцлярейскихъ коронныхъ записано есть, а на свидецтво и добрую ведомост того всего вышей писаного и печат нашу коронную до того листу нашего притиснути есмо велели. Данъ въ Варшаве дня осмого-надцать мѣсяца марта року от нароженя Сына Божего тисеча пят сот семдесят второго, а панованя нашего сорокъ третего. Valenty Dembinsky, г. Р. cancell.

Коронна Метрика Московського Архива Міністерства Справедливости, I, В. кн. N 2 f 123.

